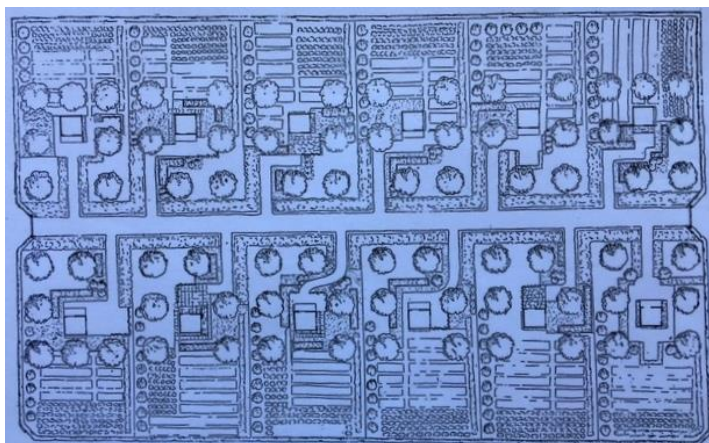

Några noteringar om trädgårdspaviljongerna i Bergshamra.

Ända fram till mitten av 1930-talet hade koloniföreningen kvar ett antal obebyggda planteringsland där byggrätt saknades. Idag skulle vi väl kalla dem för odlingslotter. Vid den här tiden utgjorde de knappt tio procent av den arrenderade arealen (9 100 kvadratmeter av totalt 107 030 kvadratmeter). Problemet var att de var svåra att hyra ut, vilket gjorde att de blev en ekonomisk belastning för föreningen. Lotter utan hus var ingen succé. ”Däremot äro koloniträdgårdslotter med byggnadsrätt livligt efterfrågade” säger föreningen i en skrivelse till regeringen 1934. Därför begärde man i skrivelsen att få bebygga 16 lotter/planteringsland ”med prydliga småstugor” där stugstorleken skulle vara högst 22 kvadratmeter.¹

Denna begäran avslås och därför skickades en ny skrivelse in den 15 maj 1935 där man nu istället ansökte om att få bygga så kallade trädgårdspaviljonger om högst 8 kvadratmeters storlek. I augusti 1935 fick föreningen tillstånd att bebygga 16 lotter med paviljonger. Den 6 december samma år fick man tillstånd att uppföra ytterligare sju trädgårdspaviljonger.² Det tycks som om det uppfördes 18 eller möjligen 19 paviljonger under åren 1935 - 1939 av de totalt 23 som man fått tillstånd till. De flesta – 12 stycken – byggdes i nuvarande kvarteret Kornet mellan Pumphusvägen och Bergshamra allé och kallades för kolonins småstugeområde.

Trädgårdskonsulenten Sven Holm på Stockholms stads koloniträdgårdsexpedition, som höll ett vakande öga på de flesta koloniområden i stockholmstrakten, gjorde planteringsplanen för småstugeområdet.³ Holm ville att hela kvarteret skulle fungera som en stor trädgård, men det utvecklades snarast mot tolv små trädgårdar sammanhållna av en välklippt häck. Lotternas areal varierade mellan 401 och 472 kvadratmeter. Mitt i kvarteret, från väster mot öster, löpte en väg som 1938 fick namnet Professor Wittes väg. Witte var chef för Statens Frökontrollanstalt, längst bort i Bergshamra allé, och en av dem som bistått med råd vid områdets utformning. Vägnamnet återfinns idag på en av tvärvägarna i det ”nya” koloniområdet längs Tivolivägen. En av kvarteret Kornets största tillgångar idag är det äppelträd som står helt nära Tivolivägen. Det stod troligen på lott 227 tillhörigt herr Knut A. Johansson boende på Roslagsgatan (de flesta kolonisterna kom från Vasastan eller Sibirien).

Trädgårdskonsulent Sven Holms plan för de tolv trädgårdspaviljongerna i paviljongområdet. Högst upp Bergshamra allé, längst ner Pumphusvägen, till vänster Tivolivägen. Idag ligger här ett punkthus och en radhuslänga tillhörigt bostadsrättsföreningen Kornet.

Här stod paviljongerna kvar i mer eller mindre förändrat skick till 1983 då större delen av det gamla koloniområdet revs till förmån för den nya bebyggelsen i södra Bergshamra. Ungefär hälften av den gamla bebyggelsen flyttades till det nya området på Tivolihalvön medan den andra hälften revs. Av de paviljonger som flyttades till Tivoliområdet revs några medan andra förändrats till oigenkännlighet antingen före eller efter flytten. På Tivoli är det egentligen bara byggnaden på lott 88 som tydligt avslöjar att den kommer från det gamla paviljongområdet.

Fotografi från 1937 av fröken Carin Ternströms trädgårdspaviljong på lott 203, idag lott 21.

Det var samma arkitekt, Einar Rudskog, som ritade både de större kolonistugorna från 1920-talet i nationalromantisk stil och de små trädgårdspaviljongerna från 1930-talet. De senare hölls i en ren och enkel funkisstil, avskalade på all pynt och dekor, fönster utan spröjsar, med flacka takvinklar och ljusa färger. De flesta var gröna och några gula. De var goda exempel på att modernismen fick genomslag ända in i fritidsbebyggelsens allra minsta byggnader. Någon ritning på dessa paviljonger finns inte i koloniföreningens ägo, men ett fotografi från 1937 ger en god bild av funkispaviljongernas utseende. De flesta behöll det utseendet fram till början av 1950-talet då kolonisterna fick tillstånd att bygga till paviljongerna med tio kvadratmeter.⁴ Den avbildade paviljongen på fröken Carin Ternströms lott 203 (idag lott 21) vid Ålkistan stod kvar, om än i förändrat skick, fram till sommaren 2009 då den revs och ersattes med en stuga i byggsats från ett byggvaruhus. Ingen dokumentation gjordes inför rivningen. Även paviljongen på lott 214 (idag lott 18) uppvisade till stora delar en god överensstämmelse med den funktionalistiska ursprungsstrukturen. Byggnaden revs dock i maj 2008. Något egentligt dokumentationsarbete utfördes inte heller här inför rivningen utan endast en enklare uppmätning av undertecknad. Uppmätningen visade att paviljongerna var nästan kvadratiska med de ungefärliga måtten 274 gånger 292 centimeter, vilket ger en yta på 8 kvadratmeter. Nockhöjden var ganska precis 3 meter. Även paviljongen på grannlotten med nummer 213 (idag lott 19) hade rivits några år tidigare och ersatts av en modernare paviljong. Idag är det endast paviljongen på lott 201 (idag lott 23) vid Ålkistan som ligger kvar på ursprunglig plats och som behållit delar av den gamla konstruktionen. Under senare år har den beviljats tillstånd för tillbyggnad. Någon funkispaviljong i ursprungligt skick finns tyvärr inte kvar.

¹ Bergshamra koloniförening U.P.A. Styrelsens och revisorernas berättelse för år 1934.

² Bergshamra koloniförening U.P.A. Styrelsens och revisorernas berättelse för år 1935.

³ Tidningen Koloniträdgården februari 1936.

⁴ Kulturhistorisk inventering och fotodokumentation av Bergshamra koloniområde. Utförd 1980-82 av Anna von Ajkay och Göran H. Fredriksson.